

מבול דאגות הפרנסה: איך מרימים את הראש מעל המים?

הושענא רבה תשפו, ייזכר כיום ששינה את חיינו. החיים שלנו השתנו קודם כל כחברה, לאחר שהוסר מאתנו רוב הפצע שותת הדם של החטופים בידי החמאס. אבל החיים שלנו השתנו גם כיחידים, משום שהתגלה קבל עם ועולם, שיש מנהל לבירה זו והדברים קורים כשהם צריכים לקרות. התברר שאנחנו עושים את הכלים הטובים ביותר, אבל הדברים מבשילים כשמנהל האירוע מחליט שהם יקרו והוא רצה שזה יקרה בערב היום הגדול של שמחת תורה.

זאת הבנה משנת חיים: עלינו לשחרר את הלחץ, הבהלה והחרדה להיות הכי מעודכנים והכי טובים שאפשר, כי זה פשוט לא תלוי בנו. **החיים אינם מועמסים על הכתפיים שלנו.** אנחנו עושים את הכלים הנדרשים לפי המידה שהקב"ה קבע ומכאן הוא ממלא את היתר.

בעומדנו במוצאי שבת בראשית, כשאנו מוטחים ממרומי חודש תשרי אל המציאות המלחיצה של החיים¹, אלו הבנות משנות חיים שמשאירות אותנו גבוה, עטופים בחיבוקו של הקב"ה.

כדי להבין את הדברים היטב, נעיין בשתי תמיהות בסיסיות בפרשת המבול. ראשית, להרוג במים? מה פתאום בוחר הקב"ה לקבור את הקיום באמצעות גשמים? הרי המים הם סמל החיים והחסד והצירוף גשמים בא ביחד עם "גשמי ברכה"?

שנית, מדוע להציל את נח באמצעות תיבה? למה לא פשוט יותר, להעביר אותו לארץ ישראל בה לא ירד מבול לכמה דעות או להעלות אותו לשמים לתקופת המבול?

נציג שני ביאורים יסודיים, ולבסוף נרחיב בגישתו מעוררת ההשראה של רבינו הזקן, כפי שהיא מורחבת במאמרי הרבי מליובאוויטש: המבול הוא סמל להוריקן טרדות הפרנסה ששוטף את החלומות הגדולים. הדאגות עוקרות את הרצונות הטובים ומטביעות בתוך ים של מרדף אחרי הכסף. הדרך היחידה להינצל היא להיכנס לתוך "תיבה" תודעתית ומילולית, שמזכירה את האמת: הפרנסה באה מלמעלה והמרדף האובססיבי אחריה לא מקדם אפילו צעד אחד לקראת היעד.

ב. נתחיל עם הבחנה מעניינת. התורה קושרת בין שני גדולי עולם: נח ומשה. הפסוקים יוצרים כמה קווי דמיון בולטים בין מציל האנושות ובין מציל היהודים ממצרים. אולם הפלא הוא, שדורו של נח נענש במים ואילו משה ניצל באמצעות המים, עד שהמים נחקקו בשמו כמקור הצלתו.

תכונה ראשונה הקושרת בין נח ומשה: שניהם הצטיינו מרגע לידתם. כבר ברגע בקיעתם מהרחם, ניכר לעין שמשני עולם באו לכאן.

1. בראשית ה, כט: ויחי למך ... ויולד בן: ויקרא את שמו נח לאמור זה ינחמנו ממעשנו ומעיצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה' - **שפתי חכמים:** וכי למך נביא היה? אלא בבראשית רבה מובא שנולד מהול, ובשעה שהקב"ה ארר את האדמה, אמר לאדם: עד שתוליד אדם מהול.

שמות ב, ב: ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלוח ירחים – **רבינו בחיי:** היה יפה ואף נעים. ואולם אפילו הוא כעור דרך האם לרחם על בנה ולשמרו מן הסכנה ולהצפינו ולא היה צריך הכתוב לומר בשביל זה כי טוב הוא? על כן הוצרכו לעשות מדרש כי ראתה בו שנולד מהול.

¹ מדריך צניחה מכין את הבחורים לצניחה מהמטוס ומשנן את ההוראות האחרונות: "אני דוחף את הראשון החוצה, אתה סופר עד חמש ומושך את החוט במצנח. אם החוט לא נפתח, אתה סופר שוב עד חמש ומושך את החוט הררבי. למטה ימתין אוטובוס שיחזיר אתכם לבסיס". הראשון נזרק החוצה וצולל למטה. הוא סופר עד חמש ומושך את החוט, אבל המצנח לא נפתח. הוא סופר שוב ומושך את החוט הררבי, אבל המצנח לא נפתח. הוא אומר: "חסר לי שגם האוטובוס לא ימתין למטה...".

למך זיהה ברגע לידת בנו כי הנולד עתיד להניח את סבל האדמה מבני האדם. מהיכן ידע? וכי נביא היה? מובא במפרשים כי נח נולד נימול והיה מקובל בידיהם מאז גזירת אדם הראשון, כי הילד שיוולד נימול, יבשר סוף לקללת האדמה². כך נאמר אצל משה רבינו: ברגע לידתו ראתה אמו ש"טוב הוא" ומיהרה להצפינו עוד יותר מאשר דאגת אם רגילה לבנה. מה היה טובו? שהיה יפה ונעים? הרי כל ילד הוא יפה ונעים לאימו שמוסרת נפשה על גידולו? אלא ראתה שנולד נימול³.

דמיון שני בין נח ומשה: הם היחידים בכל התורה שנאמר עליהם תואר מופלא.

בראשית ו, ח: ונח מצא חן בעיני ה' ("נח" אותיות "חן").

שמות לג, יז: ויאמר ה' אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני.

"חן" הוא אינו תואר מצוי כמו "צדיק תמים" וכו' (שגם הם מועטים בתנ"ך). ה"חן" הוא כולו בעיני הזולת המתבונן. ה"חן" אינו דומה ל"יופי", שהוא תכונה אובייקטיבית הנובעת מהאדם עצמו. אולם החן הוא נעימות והנאה סובייקטיבית שנושא החן גורם אצל הזולת מקבל החן ומעשיר את נפשו. כמו "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים", "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה", שאסתר גרמה לנעימות אצל אלו שעמדו במחיצתה.

לכן אדם יכול לשאת חן בעיני אחד ולא לשאת חן בעיני האחר. זאת בניגוד ליופי, שהוא מציאות אובייקטיבית וקבועה שאי אפשר להכחיש אותה (אפשר לאהוב את סגנון היופי הזה או לא לאהוב, אבל אין וויכוח האם האדם התברך ביופי ייחודי).

בכך מתעצמת החביבות של נח ומשה: זה לא שהם התברכו בתכונות ייחודיות, אלא גרמו תענוג והנאה מיוחדת למעלה, אצל הקב"ה שמצא חביבות ונעימות בהם.

הטור הארוך - לא שהיה כדאי לינצל (בזכות עצמו) אלא שמצא חן (בעיני ה'), נח אותיות חן.

לכן, אגב, נאמר "שקר החן והבל היופי", כי היופי הוא מציאות מוכחת, אלא שהיא "הבל", ואילו החן (שאינו של יראת שמים) הוא כביכול שקר ודמיון בעיני המתבונן.

כך הגמרא **סוטה מז: שלשה חינוות הן, חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה וחן מקח על מקחו.**

ישנם מקומות שהם גרועים ושפלים ובכל זאת בני האדם הגרים בהם מחבבים אותם. שכן "חן מקום על יושביו": החן נובע מהחיבור שחש האדם אל מקומו ולא מתכונה אובייקטיבית שיש במקום. המדרש מספר (בראשית רבה לד, טו) על ריש לקיש שעסק בתורה ברחוב בטבריה. זו הייתה שעתה היפה של טבריה בתור בירת הגליל ושכנה בה הישיבה של רבי יוחנן. בכל זאת שמע שתי נשים יוצאות מהעיר ואומרות: "ברוך הבורא שהוציאנו מהמקום הרע הזה". שאל מהיכן הן? אמרו מהיישוב "מזגא". אמר: מכיר אני אותו מקום ואין בו אלא שני עמודים, אלא שחן מקום על יושביו⁴.

² הרא"ש מוסיף סימן זיהוי נוסף: נח נולד עם אצבעות מפוסקות אחת מהשנייה. בעוד שבני האדם לפניו נולדו עם כף יד מחוברת כמשטח אחד, כמו כף, משום שהם חרשו והפכו את האדמה עם ידיהם, נח נולד עם אצבעות מפוסקות שלא יאפשרו לו לחרוש את האדמה בידיו. אביו - במקום לחשוש שנולד לו בן פגום וחסר - הבין כי הוא עתיד להפוך את העולם ולהמציא מכשיר מתוחכם לחרוש את האדמה. בכך מבאר רבי יהונתן אייבשיץ (יערות דבש א סוף דרוש יא) גמרא תמוהה (כתובות ה, א): "מפני מה אצבעותיו של אדם חדות כיתדות? כדי שאם ישמע דבר שאינו הגון – יתחב אצבעו לתוך אוזנו". ותמוה מה יש להקשות על טבע הבריא? למה לא חקרו על צורת האף ואצבעות הרגליים? אלא שכל האיברים נבראו מתחילה בצורתם ואין להקשות על מעשה המלך. אבל אצבעות היד השתנו מצורתם המקורית ולכן עלתה השאלה למה השינוי? הגמרא עונה שלכל האיברים יש כיסוי – עפעפיים לעיניים, שפתיים לפה, וכן אפשר לשאוף מהפה ולא מהאף ולא להריח, אבל לאוזן אין כיסוי. לכן נעשה השינוי עם האצבעות, שהיה ברור מטרתו.

³ בכך מתבארת תמיהה: איך פרעה ועבדיו הרשעים לא ראו שמשה נימול וחשדו שמילדי העברים הוא? מילא בת פרעה הצדקת ידעה את הסוד, אבל וודאי לא גילתה לאוזן אביה, שגזר "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" וחשש בכל ליבו מילד העברים שינצחוהו בזכות המים? אלא משה נולד נימול ולכן לא העיד הדבר על שורשו.

⁴ זה ההסבר לשיטת בית הלל שמשנים מפני השלום ובכל מקרה משבחים את הכלה שהיא "נאה וחסודה". שכן "חן אישה על בעלה" ואצלו היא באמת חביבה.

דמיון שלישי בין נח ומשה: שניהם מתמודדים בפני סכנה נוראה ושניהם ניצולים בזכות תיבה.

בראשית ו,יד: עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר.

שמות ב,ג: ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד

עובדה רביעית: אצל שניהם נאמר המספר החשוב "מאה ועשרים שנה".

בראשית ו,ג: ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעלם, בשגם (בשביל שגם, רש"י) הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה – **רש"י:** עד ק"ך שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול.

גמרא חולין קלט,ב: 'בשגם' בגימטריא 'משה', וכתוב 'והיו ימיו מאה ועשרים שנה' וכך היו ימי חיי משה (כלומר, בשביל משה שעתיד לבוא מן הנולדים ויחיה 120 שנה).

התורה מציינת כי המבול יידחה 120 שנה כדי לתת לבני האדם את ההזדמנות לשוב. הפסוק רומז באמצעות המילה הנדירה "בשגם", שהיא בגימטריה "משה", כי הדבר הוא בזכות משה רבינו, שעתיד לבוא מן האדם ולחיות מספר כזה של שנים.

עד כאן ארבע קוי דמיון בין נח למשה ומכאן ההבדל הגדול בין שניהם:

בראשית ז,יט: והמים גברו מאד מאד על הארץ ... ויגוע כל בשר הרמש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השרץ על הארץ וכל האדם

שמות ב,י: ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתוהו

בעוד שדורו של נח נחנקו וגוועו במים, משה זכה לחייו בזכות המים. רק בזכות הטמנתו ביאור, מצאה אותו בת פרעה וגידלה אותו כבן במקום הבטוח בעולם.

יתירה מכך: ההבדל הקוטבי אינו רק ביחס לדורו של נח, אלא ביחס **לנח עצמו**. בעוד ששמו של משה מנציח את מעלת המים והיותם המרחב המוגן עבורו, הפטרת הפרשה נוקטת בביטוי החמור "מי נח", וקושרת את המבול הנורא עם נח עצמו. זאת למרות שנח הציל את העולם מהמבול ולא היה סיבת המבול. אלא מבואר בספרים והארכנו בשנים הקודמות, שנח היה קצת אשם במבול, משום שלא עשה דבר להוכיח את "בני נח" ולהחזירם בתשובה וכך למנוע את בוא המבול. זאת לעומת משה, שהעביר והתחנך עבור בני דורו ומסר נפשו במה שאמר "מחני⁵ נא מספרך".

הפטרת הפרשה מישעיה נד: כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ – **זוהר ג טו,א:** ולא ביקש רחמים על העולם וירדו מים ונאבדו בני העולם. לכן כתוב 'מי נח' כי בו הם תלויים.

עולה אפוא התמיהה המרכזית: מה פתאום להרוס עולם עם מים, סמל החיים?

2. פירוש הרא"ש על התורה: יש לתמוה מאי שנא שהביא הקב"ה מבול יותר משאר מכות?

רק בראש השנה הלכנו אל המים, משום שזרימת המים מסמלת חסד ושפע. בשמיני עצרת הפצרנו בתפילת גשם "בעבורו אל תמנע מים", וכיצד המים הפכו למקור של הרס? ראו סיפור יפה בהערה⁶.

תענית ז: גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה... גדול יום הגשמים שאפילו הישועה פרה ורבה בו [מליצי זכות נכנסים לפניו ביום הגשמים, רש"י] ... גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת.

⁵ האר"י הקדוש כותב (ליקוטי תורה כי תשא) כי הביטוי הקשה "מחני (נא)" הוא אותיות "מי נח". משה רומז כי אינו רוצה לחטוא ב"מי נח" שקרויים על שם נח ולכן מוסר נפשו להציל את ישראל.

⁶ בני יורק הייתה אישה אפרו-אמריקנית שעבדה כאחות רפואית בבית הרבי וסייעה לרבינית חיה מושקא ע"ה. אותה אחות לא השתמשה במטריה. גם כאשר יצאה לתוך גשם זלעפות, לא כיסתה ראשה במטריה. פעם גילתה את הסיבה לחסיד שעמד איתה בקשר: הרבינית חיה מושקא הייתה מאושפזת בבית רפואה והרבי הגיע לבקרה. היה זה יום גשום מאוד והרבי נרטב מהיציאה מהרכב עד הכניסה לבית הרפואה. היא שאלה בחיוך האם אין לו כסף לרכוש מטריה?! הרבי השיב: "גשם הוא ברכה מהקב"ה ומדוע לעצור אותו במטריה?..."

מעבר לקושי בעונש המים, עולה התמיהה מהעבר השני: מדוע ההצלה הייתה באמצעות עשיה מורכבת של בניית תיבה ולא השאיר הקב"ה אזור אחד בעולם בלי מים והעביר את נח אליו? יתירה מכך: יש מפרשים שטוענים שהמבול לא ירד בארץ ישראל, משום שכאן לא השחיתה האנושות את דרכה, ואם כן הקב"ה היה צריך בסך הכול להורות לנח לעלות לארץ?

תנחומא נח ה': למה אמר הקב"ה לנח שיעשה תיבה וכי לא היה יכול להצילו בדברים או להעלותו לשמים?! אלא מתוך שעומד ועוסק בה וכורת ארזים, הם מתכנסים אצלו ואומרים לו: נח, מה אתה עושה? והוא אומר: תיבה, שאמר לי הקב"ה שמביא מבול לעולם, ומתוך כך שומעים ועושים תשובה.

המדרש משיב בפשטות שהתיבה נועדה לעורר את השכנים לתשובה. זאת הייתה המחשה ויזואלית על האסון הנורא שעומד להתרחש. אולם עדיין קשה שמעולם לא דרש הקב"ה לבצע המחשות כדי לשכנע את העם אודות האסון המתקרב? יונה הנביא לא הצטווה ליצור מודל מוקטן של נינוה שעומדת להתהפך וגם ירמיהו לא בנה דגם מוקטן של בית המקדש כרמז לחורבן?

מעניין גם לבחון את עצם המילה "תיבה": הרי התיבה הייתה בסך הכול אוניית עץ ששטה מעל המים, כפי שהיה נהוג באותם ימים ליצור את האוניות מעץ ולאטום אותם בזפת כנגד כניסת מים. ואם כן התורה הייתה צריכה לקרוא לה פשוט: "אונייה" כמו "זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אוניות", או "ספינה" כמו שקראנו אצל יונה הנביא: "ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם".

בקיצור, מה עומד מאחורי עונש המבול? ומדוע ההצלה היא באמצעות תיבה?

ג. המפרשים צועדים בשתי גישות הפוכות ביחס לעונש המבול: הכלי יקר אומר שהמים היו סמל מידתי לחטאים שלהם. הם חטאו ב"חמס", שהוא גזל והתפשטות לחצר חבירו ולכן נענשו במים. שמתפשטים וזוחלים לכל מקום.

3. כלי יקר ויז: חטאו בגזל וכל גוזל נכנס לתוך תחום חברו, ולכן דין הוא להביא עליהם שטף מים רבים, שכל טיפה נוגעת בחברתה ונכנסת לתוך גבולה.

בדברי הכלי יקר מונח יסוד עמוק. כל הדתות שואלות מהו "החטא הקדמון"? מהו היצר הבסיסי שמביא אל החטא? יש אומרים התאוה והנהנתנות, שמרכזה בין איש לאשתו. יש אומרים הרצון לאהבת האב והאם, שמרכזה בין האדם להוריו. וכן הלאה. אבל ספר "בראשית" מציג תפיסה אחרת: יסוד הירידה הוא יצר הקנאה. הרצון להשיג את מה ששייך לזולת ולהיות מקום ראשון. היצר שגורם לחטא הוא ההרגשה שהאושר נמצא אצל השכן והחמדה להתרחב אל רשותו.

לכן המרכז של ספר בראשית הוא מלחמות אחים. הספר מציג כמה סבבים בהם הגדול מקנא בקטן ויוצא לקרב לחזור להיות ראשון. במערכות בין אחים, התסביך העיקרי הוא מי ראשון? מה הייחודיות שלי ומה אני יודע לעשות טוב מאחרים? הגילוי המרתק הוא, כפי שהארכנו בעבר, שהספר מציג **התקדמות הדרגתית בה הגדול לומד לאהוב את שלו**, בלי קשר לקטן. (ריב קין והבל נגמר ברצח, ריב יצחק וישמעאל נגמר בהתנתקות, ריב יעקב ועשו מתקדם לפיוס, ריב יוסף ואחיו מתקדם לסליחה. תחרות מנשה ואפרים לא מתחילה כי מנשה אוהב את שלו בלי קשר לאפרים. ואילו אהרן משמש שנה שלמה כנשא כליו של אחיו הצעיר).

אבל זה התחיל הרבה קודם: יצר הקנאה מניע את כל מסלול החטאים מרגע הבריאה. החטא הראשון התרחש ביום הרביעי לבריאה (רש"י א, טז): הירח התקנא בגודל השמש וביקש להיות גדול ממנה.

החטא השני היה האכילה מעץ הדעת. רש"י שהנחש ראה את אדם וחוה עסוקים בתשמיש והתקנא באדם שיש לו את חווה ורצה אותה לעצמו. ההמשך היה שחוה פנתה לפתות את האדם לאכול עמה, וגם כאן הסיבה הייתה קנאה, שכן חווה חששה למות לבדה ואז יישא האדם אישה אחרת תמורתה. לכן החליטה להפיל את האדם עמה ביחד. גם האדם עצמו חטא מטעם הקנאה, שכן קינא באלוהים שיוודע סוד "טוב ורע". האדם התפתה להכיר עולם מסתורי שלא הכיר קודם.

החטא הבא הוא רצח הבל, כאמור לעיל, משום קנאתו של קין במנחת אחיו שהתקבלה לפני שמים. אחר כך התפשטה הקנאה בכל העולם עד שפשטו ידם בגזל ועריות ששייכים לזולתם. הגמרא מדגישה שיסוד היצר המניע את הגזל הוא **קנאה בהישיגי הזולת**:

שבת פח, ב: בשעה שעלה משה למרום לקבל תורה ... אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: חמודה גנוזה ... אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?! אמר משה: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה ... **לא תרצח לא תנאף לא תגנוב – כלום קנאה יש ביניכם!?**

לכן המענה ליצר הקנאה הוא ההריגה במים. שכן המים מתפשטים לכל מקום וגם לחצר הזולת. הם מתאימים להעניש את מי שמתרחב לשטח הזולת ובטוח שהדשא של השני ירוק יותר. זו גישה אחת.

רבינו הזקן צועד בכיוון הפוך בסוד המים. נשים לב שתקופת השיא של המבול נמשכה **ארבעים יום ולילה**. בהתאם לכך, מקווה מטהר בארבעים סאה. משמע שהמבול נועד לטהר את העולם ולהחזירו למסלולו. לא להעניש במובן של נקמה, אלא לטהר ולאתחל מחדש.

בראשית רבה ה, א: מתחילת ברייתו של עולם, לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים [ככתוב 'והארץ הייתה תוהו ובוהו ורוח אלוקים מרחפת על פני המים', ואחר כך ביום השני 'ויאמר אלוקים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים']. עמד דור המבול ומרד בו, אמר הקב"ה יפנו אלו ויעמדו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם, זהו שכתוב 'ויהי הגשם על הארץ'.

הגורם הראשון בבריאה היה מים והמציאות כולה הייתה מוקפת מים. אחר כך הפריד הקב"ה בין המים התחתונים והמים העליונים ויצר ביניהם את האטמוספירה וכדור הארץ. כך שהיקום עדיין עומד בין מים למים. להעיר שגם כיום, שני שליש משטח כדור הארץ הוא אוקיינוסים וימים של מים.

עד"ז הוא במיקרו: היצירה הראשונית של העובר בבטן האם היא בתוך שליה מלאה מים.

החסידות מוצאת רמז עמוק: המים הם עולם **האחדות**. כל מציאותם של החיים במים הוא **מקורם - המים**. במעמקי הים מתקיימת דרמה פועמת שאינה פחותה ממאבק החיים על היבשה: מיליארדי יצורים נאבקים על מזונם, קיומם וטרפם, מגוון צמחייה פורחת ואוצרות טבע מרהיבים. אבל הכול מתנהל בתוך הים ולא מעליו. כי יצורי הים הם חתיכת ים. הם תלויים במקור חיותם ואינם יכולים לחוות עצמאות לרגע. כל מיליארדי היצורים מתחת למים – הגדולים והקטנים, הטורפים והרגועים – חיים ללא ספקות. הם יודעים מה מקור חיותם ולמי חייבים את קיומם.

כאשר העולם היה טבול במים, היה זה סמל לכך שהוא ידע את מקורו. **"ורוח אלוקים מרחפת על פני המים"**. החשיבה של האדם הייתה "מיימית", טהורה וזכה.

זה רעיון הטבילה במי המקווה. ההלכה החשובה בטבילה במקווה היא להכניס את כולו לתוך המים, עד שאפילו שיערה אחת לא תישאר בחוץ. בכך מתבטל האדם כלפי מי המקווה הטהורים שירדו מהשמים והופך להיות חלק מהמים. הוא מאבד את המציאות הנפרדת ומתחדש ומתאפס. בכתבי חסידות מובא שהמילה "טבילה" היא אותיות "הביט[ו]ן" כי הרעיון של הטבילה הוא פעולה של התבטלות ואיפוס ביחס למי המקווה הטהורים.

כאשר הדורות ירדו ויצאו מהמים והפכו להיות מציאות עצמאית שחושבת אגו ואנוכיות, הקב"ה טבל את העולם כולו במקווה טהרה. העולם הוקף וטובע במים ושב אל הנקודה ההתחלתית הטהורה שלו שהיא בטלה ומאוחדת במקורה.

בכך מובן מה שהמבול נמשך ארבעים יום, כמו מקווה שצריך ארבעים סאה. שכן כפי שהארכנו בשיעורים בחודש אלול, פעולת אתחול מחדש קשורה במספר ארבעים, ואכמ"ל.

תורה אור נח: ולזאת בא המבול דווקא שהוא בחי' מים בכדי לטהר את הטמאים, כדוגמת המקווה ארבעים סאה שהיא מטהרת את הטמא, כמו כן היה המבול בכדי לטהר את כל הארץ וכמו שכתוב (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.

עד כאן שני רעיונות בבסיס יסוד המים. מכאן נתפתח לרעיון סמלי והשקפתי הרמוז במים, כפי שרבינו הזקן מאריך בתורה אור והדברים מורחבים בתורת אדמו"ר (ראו מאמר "מים רבים" תשלח ועוד).

ד. שלמה המלך אומר בשיר השירים פסוק מסתורי: "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה". מהם המים רבים שמאיימים לכבות ולשטוף את האהבה? האויב הגדול של הקדושה הוא דאגות החיים. הקב"ה נמצא בשמים ואילו דאגות הפרנסה הן קיומיות. הדחף לחיות ולפרנס בכבוד והתחרות מול כל הגורמים מסביב, גורמים לצונאמי של טרדות ומאמצים להצליח יותר ויותר ועד שלא נותרת אנרגיה פנויה לקדושה.

מי המבול שניתכו בזעף על הארץ הם סמל לטרנדו ה"מים רבים" שמאיימים לכבות את הרצון הטוב שהתעורר בתחילת השנה. הכסף נקרא "דמים", משום שהוא מיצץ את מרוץ הדם לחיות ולהתקיים ומי יכול להתמודד מול הדחף העצום שלו?

אולם שלמה המלך מבטיח כי "לא יוכלו לכבות ולא ישטפוה". נשמת האדם חזקה מכל זה. אבל איך עוזרים לנשמה? כאן התפקיד של ה"תיבה": התורה מקפידה לקרוא לה "תיבה" ולא "אוניה" או "ספינה". שכן "תיבה" היא גם מלשון "מילה". המילים הם קופסה שמכניסה לתוך מציאות חילופית ומייצרת תודעה נעלית.

כשיהודי מתפלל בכוונה וחושב על מה שמוציא מהפה – הוא נולד מחדש⁷. הוא בורח מהמבול ותופש שהטרדות והדאגות הן ברכה לבטלה. זו אשליה מעוותת שאינה מובילה לשום מקום.

בספרי קדמונים מובא ביטוי מדויק: "ההשתדלות מוכרחה – אבל לא מועלת". יהודי נדרש לעשות השתדלות, אבל היא לא זו שפועלת פרנסה. היא רק משחררת את מה שכבר נגזר מלמעלה, אבל העבודה כשלעצמה לא מפרנסת וריבוי העבודה לא מפרנסת יותר.

הארכנו פעם כי המצווה שמלמדת זאת באופן הקיצוני ביותר היא שמיטה: החקלאי מפסיק לעבוד לשנה שלמה ומגלה שלא הרוויח פחות. הוא לא עבד – אבל השדה עבדה בשבילו. הקב"ה מבטיח כי שנת השמיטה תהיה תקופת הניסים המתגלגלים שיעידו בבהירות כי עבודה לא מפרנסת, תוספת עבודה לא מביאה יותר פרנסה, ומיעוט עבודה לא מסלק את הרווח. ברכת ה' תעשיר וברצותו תרוויח בשנה אחת כמו שלוש שנים.

אחרי השמיטה האחרונה דיווחה העיתונות: "קיבוץ חפץ חיים - שמשבית את העבודה החקלאית לחלוטין בשנת השמיטה – מפרסם את נתוני היבול בעשור האחרון. זו הפעם השנייה, שבשנה השישית שלפני שנת השמיטה, הוכפל היבול ואדמת המשק הרוויחה כפליים".

קיבוץ הוא חברה שיתופית ששייכת לכלל החברים. כשהקיבוץ מפרסם שהוא הרוויח כפול, עליו לחלק סכום כפול לכל אחד מחברי הקיבוץ. רואה חשבון אינו מפרסם כותרת כזו כדי לחזק את האמונה שלנו... הם מצהירים כי זו הפעם השנייה ברציפות בה שורה ברכה באדמת הקיבוץ והשנה השישית מוציאה יבול כפול, כהבטחת התורה.

האמת היא שלא חייבים להיות חקלאי כדי להוכיח זאת. כל "שליח" יכול להועיד, שהוא אמנם עושה כל התלוי בו לגייס את הכספים עבור הבית חב"ד. אבל ההצלחה באה ממקום ובזמן לא צפוי... להוכיח ש"ההשתדלות מוכרחת, אבל לא מועלת".

בדיחה: ילד רצה להשיג \$100 והחליט לשלוח מכתב לאלוקים. עובדי הדואר ראו מכתב "לכבוד האלוקים" והעבירו אותו לבית הלבן. ג'ו ביידן התרשם וביקש ממזכירתו לשלוח לילד שטר \$10.

⁷ המגיד מקז'ניץ, מראשוני מאורי החסידות בפולין, מוסיף פרפרת נפלאה בשם המגיד ממעזריטש: מידות התיבה הן שלוש מאות אורך, חמישים אמה רוחב ושלשים גובה – גימטריה של אותיות "לשן" (שלושים, שלוש מאות, חמישים). תכלית התיבה היא לרומם את הלשון ולהקים מציאות אמתית באמצעות הדיבור.

הילד הוציא את המעטפה מהדואר והתאכזב. הוא כתב שוב מכתב לאלוקים: "תודה ששלחת לי כסף, אבל פעם הבאה אל תשלח דרך וושינגטון. הגנבים לקחו לעצמם 90 אחוז..."

ובכן, הילד הבין נכון: הכסף עבר דרך וושינגטון ולא מושינגטון...

לכן מידת ההשתדלות הנדרשת היא זו שעושה כלי טבעי לפרנסה, אבל הדאגות האובססיביות וההשתדלות החוזרת ונשנית היא טעות שאינה מובילה לכלום. היא לא מגדילה את הכלים ורק מסבכת את הכלים הקיימים. הרבי מדמה זאת לאדם שהולך עם לבושים יותר ארוכים ממידתו. לא רק שהם אינם מייפים אותו, אלא רגליו מסתבכות בתוכם.

המדד המבדיל בין השתדלות ראויה ובין מבול של טרדות שאינו מוביל לכלום, מופיע אצל יוסף הצדיק. פרשת וישב מסיימת במילים "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחו". הפרשה הבאה כותבת כי שר המשקים נזכר בו רק אחרי "שנתיים ימים" ורש"י כותב כי שתי שנות המאסר היו עונש ליוסף על שתלה עיניו בשר המשקים וביקש להזכירו לרחמים באוזני פרעה. ידועה השאלה: מה חטא יוסף? הרי עשה בדיוק מה שצריך בדרך הטבע? בדיוק כמו יעקב אביו כששיגר דורון לפייס את עשו?

הרבי עונה תירוץ חד (התוועדיות תשמג ב/711): לשון רש"י הוא שיוסף "תלה עיניו" בשר המשקים, הוא בטח בו, הוא היה תפוס בו, הוא סמך על העובדה שיש לו ידיד בבית המלך – וזה הקו הדק בין השתדלות ובין ממוצע המפסיק ח"ו. יהודי צריך לעשות השתדלות, אבל לסמוך על הקב"ה. לזכור שההשתדלות היא רק כלי לתפוס את השפע שיוֹרד מהשמים, אבל העיקר הוא הגשם ולא הכלי.

אולי יש להוסיף שההשתדלות היתרה של יוסף באה לידי ביטוי במדרש תנחומא שם: "למה אמר לו שתי זכירות – כי אם זכרתי והזכרתי". היינו שיוסף לא עשה רק כלי בסיסי, אלא דחק שוב ושוב בשר המשקים לזכרו - וזה נחשב לחיסרון שמעיד על קטנות אמונה.

מנגד, מאוחר יותר, הייתה זו אחייניתו של יוסף, אסתר המלכה משבט בנימין, שתיקנה את הדוד שלה ויצרה את האיזון הנכון בין ביטחון והשתדלות: המגילה מספרת כיצד התחלחלה אסתר לשמוע על הגזירה הנוראה שנחתמה מאחורי גבה ויצאה להיאבק בה. הבעיה הייתה שהמלך לא קרא לה כבר שלושים יום, לבו אינו עמה אלא מסתובב במחוזות אחרים. היה עליה לעשות פעולות מתאימות כדי להצית את אהבתו אליה ולהסב את תשומת לבו. היא ערכה משתה ועוד משתה בו החניפה לו וכך הייתה יכולה לסובב את ראשו אליה.

אבל לפני זה קרה דבר מוזר, אנטייתזה לכל התוכנית שלה: קודם שהלכה אל המלך, היא צמה שלושה ימים ושלושה לילות, ורק אחר כך הלכה אליו. אבל רגע, זה גול עצמי. היא מחסלת את הסיכויים של עצמה. הרי אישה שצמה שלושה ימים, בקושי עומדת על הרגליים, היא לא עומדת בכללים של לגרום למלך להסב את עיניו אליה.

כאן מביאה אסתר לשיא את מורכבות המחשבה היהודית. זאת הייתה ה"אסתר-טגיה", דוקטרינת אסתר לפתרון משברים. היא ידעה שהבעיה היא למעלה ולא למטה, שהמן לא יכול לפגוע בנו אם לא הייתה קפידה חמורה מלמעלה. לכן הרימה תחילה את עיניה לשמים וצמה לבקש רחמים ורק אחר כך פנתה לעשות את ה"השתדלות" הטבעית ולהביא את הברכה למטה.

אסתר ידעה שההשתדלות הטבעית היא כמו קניית ארנק עבור הכסף, צריכים לקנות ארנק, אבל קודם צריך לדאוג שתהיה משכורת להכניס בפנים...

מספרים על יהודי שמיהר בתפילתו ויצא מבית הכנסת בחופזה קודם שהסתיימה התפילה. אמר לו פיקח אחד: מניין לך שהפרנסה לפניך? אולי היא מאחוריך ובמרוצתך אתה בורח ממנה...

תורה אור שם: 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה'... מים רבים הם טרדות הפרנסה והמחשבות שבענייני עולם הזה, ועם כל זה לא יוכלו לכבות את האהבה שהיא בחינת האהבה המסותרת שיש בכל נפש... להיות בבחינת תשוקה נפלאה לעלות למעלה... ומהם נעשה **תיבת נח** [להינצל מהמבול]... שהיא בחינת **תיבות התפלה** וכמ"ש 'בא אתה וכל ביתך אל התיבה'.

מאמר מים רבים תשלח: הנה כתיב 'יגיע כפיר כי תאכל' וידוע הדיוק בזה, 'יגיע כפיר' דוקא אבל לא יגיעת המוח והלב ... היינו רק מה שמוכרח להעשיה, אבל לא באופן דיגיעה בהתחכמות ותחבולות. ובפרט שברכת הוי' היא תעשיר והעסק אינו אלא לבוש לברכת הוי' ולכן מובן שבדוגמת הלבושים בפשטות, הנה המרבה בלבושים לא העדיף מאומה ואדרבה מקלקל יותר.

תמורת הטרדות בחוכמה ותחבולות, מוטב להקפיד על תפילות בזמן ובכוונה, ועל שיעורי התורה הקבועים, וכך זוכים לברכה כפולה: הן נפטרים מהלחצים הבלתי פוסקים מהעסק והן זוכים לברכת ה' בהצלחת הפרנסה שהיא תעשיר.

נסיים בסיפור נפלא שמסתובב היום ברשת: דרשן הונגרי-אמריקאי מספר על אישה בניו יורק, שלא הלכה השנה לבית הכנסת בראש השנה. היא אישה חרדית שכל ימיה שמעה שופר כהלכתו, אבל השנה הייתה מכונסת בתוך עצמה ולא מצאה מצב רוח ללכת לשמוע את התקיעות.

לקראת ערב היא תופשת שלראשונה בחייה לא שמעה שופר. היא חשה רע עם עצמה ופנתה לקב"ה בבקשת רחמים. "כל חיי הייתי יום שלם בבית הכנסת בראש השנה והפעם אינני מרגישה שום חיבור. אנא תעשה איזה סימן שאתה מבין את המצוקה שלי".

אחרי כמה דקות נשמעו דפיקות בדלת ובפתח עמד "שליח חב"ד", שעבר בין הבתים היהודיים והציע לשמוע שופר. הוא ראה שהיא נסערת וביקש להבין מה קרה. כשסיפרה לו, היה תורו לצאת מכליו. "יש לי ילד שסובל מפיגור קשה והתקשורת אתו היא באמצעות הקלדה במכשיר אלקטרוני. בחג איננו מפעילים את המכשיר כמובן והוא מראה לנו אותיות בסידור.

אחרי סעודת החג, הילד הוציא את הסידור והצביע על האותיות "ש-ל-י-ח-ו-ת". הוא התכוון לעורר אותי לקום מהכורסה אחרי הסעודה המעייפת ולצאת לזכות יהודים במצוות "שופר". "הנשמה הזכה שלו שמעה את הקריאה שלך שעולה לשערי מעלה ועוררה אותי לצאת לדרך..."

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

ולעילוי נשמת
ר' דוד דניאל בן שלמה חביב מלכה ז"ל
נתרם על ידי בנו
ר' יוסף יצחק מלכה שיחי